

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 362

ה' תשרי
תשפ"ו

פרשת וילך | שבת שובה

וניתן ללכת בלא נעליים. השפת אמת שואל מדוע אין עולים לבית המקדש בראש השנה ומתוך שבימים אלו הקב"ה יורד אלינו ואיננו צריכים לנשת אליו. שיא ההגעה הזו מגיעה ביום הכיפורים, כפי שאומר המדרש (ויקרא רבה ל) על הפסוק "לפני ה' כי בא כי בא לשפט הארץ", ש"כי בא' הראשון הוא בראש השנה והשני ביום הכיפורים.

עם ישראל לפני מעמד הר סיני היה במדרגה ירודה כבהמה, וכדי לזכות לראות כיצד יורד הקב"ה על הר סיני היה צריך לתת להם כלים. לשם כך ניתן להם המן, שהוא לחם אבירים, לחם של מלאכי השרת. וכי מלאכי השרת אוכלים לחם?! אלא שהמן הוא זיו שכינה שמתגשם לעולם הזה. להודיע להם לישראל שמעתה הם כמלאכים, שאינם זקוקים לאוכל גשמי, אלא לאוכל רוחני בלבד. לפי זה כותב הספר 'אור גדליהו' שעבודת האדם היא לקחת את הדברים שבהם הוא דומה לבהמה ולהפכם לקדושה.

חז"ל (ילקוט שמעוני בראשית פב) מגלים לנו כי ישראל זכו למן בזכות הסעודה שהכין אברהם למלאכים. אברהם אמנם הכין עבור המלאכים אוכל גשמי, אך הם אכלו אותו משום שמדרגתו הייתה כה גבוהה עד שאכילתו הייתה כאכילת מלאכים ממש, עד שיכלו לאכול ממאכליו. האדם ביום הכיפורים מצווה לשבות משני דברים – אכילה ופריה ורביה, ובזה הוא נדמה למלאכים. לכן צריך לשים לב שהאכילה והשתייה בערב יו"כ גם כן תהיה בקדושה, והתורה קוראת לאכילה של יום תשיעי 'עינוי', משום שעליה להיות בגדר התעלות. כפי שכותב ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק ליו"כ אות א) שאותה אכילה צריכה להיות רוחנית כאכילת המן. ובזה מתקנים את כל האכילות הגשמיות של כל השנה, כפי שכתב הרבי ר' בונם מפשיסחא. הזהר מברא כי כל השנה המאכל בא מהכבד והתאוות אל הלב ואז למוח, מה שרמוז בראשי התבות 'כלם', שהוא לשון כלימה ובושה. אך בערב יום כיפור האותיות מתהפכות, שכן הנשמה שולט על הגוף על ידי מוחו של האדם, ובזה נהפך למלך על יצרו.

ביום הכיפורים אנו נדמים למלאכים, משום שזוכים אנו לעמוד

דרך חיים

"אמר רב יהודה אמר רב: לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו" (שבת קכט.). למה דווקא מנעלים?

בעקבות חטא עץ הדעת נענשו אדם, חוה, הנחש והאדמה. ענשם של אדם, חוה והנחש מובן. הנחש הכשיל את חוה וחוה פיתתה את האדם. אך על מה נענשה האדמה, עד שנאמר "ארורה האדמה בעבורך" (בראשית ג יז)? אומר המדרש פרקי דרבי אליעזר (פרק יז): "ארץ מה חטאה שנתאררה? אלא שלא הגידה המעשה, לפיכך נתאררה. שבשעה שבני אדם חוטאין מעברות חמורות, הוא שולח מפנה לבני אדם. ובשעה שבני אדם חוטאין מעברות קלות, הוא מכה את פרות הארץ בעבור עונות בני אדם, שנאמר "ארורה האדמה בעבורך".

הזהר הקדוש מרחיב שכנגד ל"ט קללות שנתקלה הבריאה ביום ראש השנה יש לנו ל"ט מלאכות שאסורות בשבת ול"ט מלקות מן התורה. האגרא דפרקא מביא בשם המהר"ם חגיז 'משנת חכמים' בשם חכמי הרמז שלובשים נעליים משום שהאדמה התקלה ואנו עושים הפסק כן שלא ניגע בה ברגלנו. אך מקום שהוא אדמת קודש, בו יצאה האדמה מכלל 'ארורה' לכלל ברכה יש צורך ללכת יחף. לכן נאמר למשה "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא". לכן החשיבו חז"ל את המנעלים כל כך עד שציוו למכור אפילו את קורות ביתו לטובתם, משום שתפקידם להפסיק בין האדם ובין האדמה המקוללת. זהו גם כן הטעם למה שאנו מברכים על נעילתם המנעלים 'שעשה לי כל צרכי', שצרכו של האדמה להפך את הקללה לברכה.

זהו יסוד איסור לבישת מנעלים ביום הכיפורים. האדמה ביום זה הולכת ומתקדשת ויוצאת מקללה לברכה. כך גם יום תשעה באב שעתידי לישועה ובו נולד המשיח אסור הוא בלבישת נעליים, ללמדנו שעל ידו תצא האדמה מקללה לברכה. כן בבית המקדש אין נכנסים במנעלים משום קדושת המקום. אומרים רבותינו כי בראש השנה שכינה מתחילה לרדת לעולם, וביום הכיפורים נמצאים אנו בשיא ירידתה עד אשר ממש נמצאת השכינה איתנו, לכן אדמת העולם כולו הופכת לאדמת קודש

"מוטב שתברכני שאוכל ללכת ברגלי לבית הכנסת שחרית וערבית. ללכת ולהקביל את פני המשיח ישנם טובים וחשובים ממני הראויים לך, מי אני ומה אני שאזכה לכבוד גדול שכזה...?"

(צדיק יסוד עולם עמ' 370)

הלכה ומנהג

ב יום רביעי הקרוב יחול ערב יום הכיפורים, יום מיוחד כשלעצמו, ולכן מקצרים האשכנזים באמירת הסליחות ואין אומרים בו תחנון כלל. מדברי חז"ל למדנו שישנה מצוה להרבות בסעודה ביום זה, ונחשב לנו כאילו התעננו בתשיעי ועשירי בתשרי. מטעם זה נהגו לאכול סעודה נוספת עם פת מלבד סעודה מפסקת, ונהגו ללוש במהלכה בגדי לבן. בסעודה זו אוכלים דגים. לעומת זאת מקפידים שלא לאכול בסעודה מפסקת דגים חמים. יש שנהגו לאכול ביום זה קרפלך- בשר עטוף בבצק, ומנהג קדום הוא ונאמרו בו טעמים רבים.

אין אוכלים הגברים במהלך ערב יום הכיפורים מאכלים שונים, כגון: בשר בקר (וכל דבר שמעורב בו בשר בקר, אלא אם אין לו בשר עוף שאז יאכל מעט בקר ללא שומן), שום, ביצים, מאכלי חלב חמים (לעניין זה קפה או תה עם חלב אינם בכלל מאכלי חלב), יין, בירה לבנה, מאכלים מתובלים או חמוצים במיוחד (כלימון ומלפפון חמוץ).

מנהג ישראל לעשות 'כפרות' בערב יום כיפור, כשהזמן הראוי לעשותם הוא קודם עלות השחר (5:23), ואם ניתן יש לשחוט את התרנגול גם כן בזמן זה. המנהג לעשות כפרות על תרנגול, דג או כסף ולומר "זה הכסף יילך לצדקה/ התרנגול יילך לשחיטה/ הדג יילך למיתה". יש לעשות כפרות לכל אחד מבני ביתו. אם עושה כפרות על תרנגול- הזכרים יעשו על תרנגול זכר והנקבות עושות על תרנגולת, ואם עשו להיפך יצאו ידי חובה. נהגו שאשה הרה שעושה כפרות תיתן סכום כפול של כסף לצדקה גם על עובריה, ואם עושה כפרות בתרנגולת תעשה על ב' תרנגולות ותרנגול- משום הספק האם מדובר בתינוק או תינוקת, אלא אם יודעת את מין העובר שאזי תעשה לפי מינו בנוסף לתרנגולת בה משתמשת עבור עצמה. כאשר בעל הבית עושה לבני ביתו נכון שיעשה להם אחר שעשה לעצמו, שיבוא טהור ויכפר על אחרים.

הרמ"א הביא מנהג ללכת לבית הקברות גם בערב יום הכיפורים כבערב ראש השנה. אך תמהו עליו הפוסקים משום שיום זה דינו כיום טוב, ולכן מנהג זה לא נתפשט בישראל.

תוך היכלו של הקב"ה. ועל כן אומרים אנו 'בורך שם כבוד מלכותו' בקול כהנהגת המלאכים. זהו לשון המדרש (פרקי דרבי אליעזר פרק מו): "ראה סמאל שלא נמצא בהם חטא ביום הכפרים, אמר לפניו רבונו של עולם, יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת בשמים. מה מלאכי השרת אין להם קפיצין, כך הם ישראל עומדים על רגליהם ביום הכפרים. מה מלאכי השרת אין להם אכילה ושתייה, כך ישראל אין להם אכילה ושתייה ביום הכפרים. מה מלאכי השרת נקים מכל חטא ביום הכפרים. מה מלאכי השרת נקים מכל חטא ביום הכפרים. מה מלאכי השרת שלום מתוך ביניהם, כך הם ישראל שלום מתוך ביניהם ביום הכפרים. והקדוש ברוך הוא שומע עתירתן של ישראל מן הקטגור שלהם, ומכפר על המזבח ועל הכהנים ועל כל עם הקהל למגדול ועד קטן".

לכן כותב המהר"ל מפראג שביום זה כולנו בגדר כהן גדול שנכנס לפני ולפנים. שואל הירושלמי (יומא ה ב) כיצד יכול הכהן הגדול להיכנס לקודש הקודשים, והרי נאמר "וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו" (ויקרא טז יז). אלא שאין לכהן מזדגת אדם ביום זה, כי אם מזדגת נשמה בלבד. כך גם אנו זוכים להתרומם למזדגת נשמה בלבד. ועל כן זוכים למחילת עוונותינו, שמתברר שכל העוונות הם חיצוניים ואין להם שורש. בזה יום כיפור מתגבר על ראש השנה. שבראש השנה עומדים המלאכים הללו לימינו והללו לשמאלו, יש מקטרגים ויש מסנגרים, ובכח השופר אנו בוקעים והקב"ה יושב מכסא דין לכסא רחמים. אך ביום הכיפורים הקב"ה שולט לבדו בעולמו, בלא שום מלאך. והטעם הוא שבראש השנה אנו נידונים גם על הגוף, אוכלים ושותים, וממילא על כך שייך קטגוריא מסוימת. אבל ביום"כ שאנו מתעלים מעל הגוף ורק כח הנשמה קיים, כך הקב"ה בכבודו ובעצמו דן אותנו בלא מקטרגים. זהו שאנו אומרים 'הוא באחד ומי ישיבנו', כיוון שהקב"ה מנהיג לבדו יכולים אנו להתאחד עם הקב"ה ולזכות בכך לסליחה ומחילה. כיוון שמתקיים בנו "נשא עוון", שהקב"ה נושא אותנו חוץ לגוף מעל העוונות, לכן "עובר על פשע".

שבת שלום!

בזרנו של ר' אריה

מספר ברוך זובדבני:

ביקרתיו בבית החולים בשבועות האחרונים, כשכבר לא יכול היה להלך על רגליו. בבוקר ובערב הובילוהו בעגלה לבית הכנסת שבבית החולים.

איחלתיו שהוא עוד יזכה ללכת ולהקביל את פניו של מלך המשיח...

אין לרחוץ ביום כיפור, לכן אדם שקם בבוקר נוטל את ידיו עד סוף קשרי אצבעות, דהיינו החיבור בין אצבעותיו לכף היד. אמנם מי שמותר לאכול ביום הכיפורים, נוטל ידיו כרגיל קודם אכילת הלחם, משום שנטילה זו היא מצוה. כן הנהנים נוטלים ידיהם כרגיל קודם ברכת כהנים. אדם שנגע בדבר מלוכלך או בנעליו ירחוץ את המקום המלוכלך בידי.

אין לסוך ביום כיפור, ובכלל זה שימוש בבושם או במיני קוסמטיקה של נשים. אמנם אדם שסובל מריח רע יכול להשתמש בדאודורנט שמותר לשימוש בשבת, שאין זה לשם תענוג אלא למניעת עגמת נפש.

אין נועלים נעלי או סנדלי עור, כשהמנהג לחנך גם את הילדים שלא להשתמש בנעלי עור, בעיקר כיום שיש תחליפים נוחים. אמנם ילד אשר סובל מכך יכול להמשיך להשתמש בנעליו הרגילות. כן ניתן להקל ללבוש נעליים נוחות שאינן מעור, כגון 'קרקס' ודומי, אמנם המחמיר בכך תבוא עליו ברכה.

ביום זה מתפללים חמש תפילות- ערבית, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה. בתפילת ערבית אחר סיום התפילה אומר הש"ץ 'סליחות', ובתוכן אומרים י"ג מידות של רחמים. אדם המתפלל ביחידות מפאת המצב הבריאותי או כל סיבה אחרת לא אומר את י"ג המידות (ועוצר אחר המילים "על פניו ויקרא"), ויש מקילים באמירת י"ג מידות ביחיד אם אומן בטעמים כקורא בתורה, ואז ראוי להמשיך עד "ועל רבעים" ובדיעבד יכול לחתום ב"ונקה". אמנם רבים מפוסקי אשכנז וכן הנוהגים על דרך הסוד נמנעים לחלוטין מאמירת י"ג מידות. בתפילת שחרית קוראים אנו את תחילת פרשת אחרי מות (ויקרא טז), ומעלים ששה עולים. ולאחר הקריאה מפטירים (ויקרא יח) ומפטירין בספר יונה. אך יש לזכור כי עיקר עבודת יום הכיפור הוא הויזוי, ואומרים אנו במהלך היום עשרה ויזוים- אחד בכל תפילה ואחד בחזרת הש"ץ של כל תפילה.

תפילת נעילה יש להתחיל כחצי שעה לפני השקיעה (שזמנה 18:24). תפילה זו הינה התפילה הנועלת וחותרמת יום מקודש זה, ולכן יש להתאמץ ביותר לכון בה. בחזרת הש"ץ של תפילת נעילה נוהגים לומר 'סליחות' ובתוכם י"ג מידות של רחמים, אותם יאמר המתפלל ביחידות כנ"ל. בתפילה זו אנו משנים את הנוסח בתפילת הלחם וב"אבינו מלכנו" ל"חתמנו" ו"חתום". אם הגיעו לברכת כהנים קודם השקיעה נושאים הנהנים את כפיהם, ויש המקילים עד 13 דקות לאחר מכן. אמנם אם לא הספיקו להגיע לברכת כהנים עד שעה זו- לא יישאו כפיהם. אחר צאת הכוכבים (18:43) אומרים 'קדיש תתקבל' ותוקעים בשופר. זמן התקיעה וסוג התקיעות נתון בשינויי מנהגים, והתוקע יקפיד לומר "ברוך המבדיל בין קודש לחול" קודם שיתקע.

אמנם הנוהג כן יש לו על מה לסמוך. נוהגים הגברים לטבול במקוה טהרה משעה חמישית (11:30) כבערב ראש השנה. טרם הטבילה או הרחיצה ראוי שיקפידו הגברים על קציצת הציפורניים בידיהם ורגליהם וניקוי כל לכלוך שעל גופו למניעת חציצה כדין טבילת מצוה.

מתפללים תפילת מנחה גדולה (החל מ-13:00) ומתוודים ויזוי ארוך בתפילת הלחם, משום החשש שמא ייזק בסעודה המפסקת ולא יספיק להתוודות. לאחר התפילה ניגשים לאכול סעודה מפסקת קודם הצום. את הסעודה מפסקת עורכים על פת כדין סעודת יום טוב, ונהגו רבים לטבול את הפת בדבש או במלח ודבש. יש להקפיד לסיים את הסעודה ולצחצח פיו עד שעת כניסת החג (18:05).

הנשים מדליקות נר בערב יום כיפור ומברכות "להדליק נר של יום הכיפורים" וברכת "שהחיינו". למנהג בנות ספרד אין מברכות את ברכת "שהחיינו", שיוצאות ידי חובת ברכה זו מפיו של החזן אחר תפילת "כל נדרי". בנוסף יש המקפידים להדליק נר נשמה לעילוי נשמת יקיריהם, ובכל אופן יש להדליק נר שידלוק עד סוף הצום לטובת ברכת "בורא מאורי האש" בהבדלה שבסוף הצום, כפי שיבואר לקמן.

קודם השקיעה (18:26) מתעטפים הגברים בטלית בברכה ומזדזזים לבית הכנסת לאמירת "כל נדרי", כאשר נכון לסיים את אמירתו קודם השקיעה, או עכ"פ להתחיל קודם השקיעה ולסיים בזמן בין השמשות. הגברים מזדזזים קודם החזן בברכת "שהחיינו" על קדושת היום על מנת שיוכלו לענות "אמן" על ברכתו. נהגו בני אשכנז להקדים ולומר ביחידות 'תפילה זכה' ובני ספרד נהגו להקדים ולומר את פיוט 'לך אלי'. לאחר מכן אומרים 'כל נדרי' בציבור.

ביום הכיפורים ישנם חמישה עינויים- אכילה ושתייה, סיכה, רחיצה, נעילת הסנדל ואיסור התייחדות איש עם אשתו;

איסור אכילה ושתייה הוא איסור מן התורה. חולה שרופא ציווה עליו לשתות או לאכול, יש להיוועץ עם רב מובהק כדי לדעת איך לנהוג. ברוב המקרים אין צורך גם לאכול וגם לשתות, וגם כששותים בהיתר אין צורך ללגום יותר מ-40 cc מים או 37 cc משאר משקים שזה שיעור האיסור מהתורה שעונשו כרת. בין שתייה לשתייה יש להמתין תשע דקות, ובעת צורך של ממש ניתן להסתפק בהמתנת חמש דקות. על כל פנים כדי לא להיכנס לספקות יש לציין לרב פוסק מה אמר הרופא ולקבל הדרכה מזויקת. בכלל זה גם נשים הרות ואחר לידה או הפלה חלילה יתייעצו עם מורה הוראה מובהק בהתאם לקושי ההיריון ורקע רפואי קודם.

שאלה: אבי ז"ל לא היה טובל בערבי חגים, האם בכל זאת עליי לטבול?

תשובה: כן, תטבול כפי שכתוב בהלכה לטבול (עי' שו"ע סו"ס תקפ"א). נכון שהטור בהלכות יום הכיפורים והגר"א (תרו"ד) פסקו שכיום אין חיוב לטהר את עצמו ברגל. אבל בכל זאת נוהגים לטבול לטהרה.

אדם בריא שיכול להמתין עם האכילה יקדים ויתפלל ערבית בנחת, יוסיף בברכת "אתה חונן" את הבדלת "אתה חוננתנו" ולאחר התפילה יאמר קידוש לבנה, ורק לאחר מכן יבדיל על הכוס. את ההבדלה נעשה על הכוס כבכל מוצאי שבת. לא מברכים על הבשמים במוצאי יום כיפור משום שאין ביום זה נשמה יתירה, וכיוון שברכת "בורא מאורי האש" נתקנה דווקא במוצאי שבתות אין מברכים אותה אלא על 'נר ששבת' - כלומר נר ששהה זולק לאורך כל יום הכיפורים.

אחר ההבדלה עושים סעודה של שמחה, כלשון הפסוק "לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי רצה כבר רצה אלוקים את מעשיך", שאנו שמחים על כך שאנו בטוחים שיצאנו זכאים בדיון. נהגו ישראל ללכת מחיל אל חיל ולצאת ממצוה למצוה, ולכן נוהגים להתחיל במוצאי יום כיפור בבניית הסוכה.

שו"ת עם הרב חיים אידלס

שאלה: יש לי סכום גדול לצדקה מעספי מעשרות. האם לתת אותו לפני יום הכיפורים או לחלק אותו כבר עכשיו?

תשובה: עדיף לתת את כל הסכום למעט מעט שמקדימים לחודש אלול, שצדקה מעבירה את רוע הגזירה. אך יש להשאיר גם חלק קטן קודם חג הסוכות, כי הרמב"ם כותב שיש מצוה שלמח עניים ברגל שיהא להם צרכי החג.

לכן גם אנחנו בעמותת 'איש צדיק היה', שזכיתי לעמוד בראשה, משתדלים בערב ראש השנה לעמוד בכל הפניות שמגיעות אלינו ובעזרת הציבור הרחב זוכים לחלק לילדים רבים לפני החג.

שאלה: האם נשים חייבות בהתרת נדרים?

תשובה: בודאי, אך נשים סמכו על אמירת 'כל נדרי', שזו התרת נדרים ויוצאים בה ע"י הקהל על כל נדרי השנה. ואין זה נכון, משום שרבים לא יודעים שאמירה זו הינה התרת נדרים, ואין מבינות את פירוש המילים, ועלינו לומר בפה ולהשמיע לאוזן דבר שלא תמיד מקפידים עליו. ועוד שלדעת רבנו תם זו מסירת מודעה על העתיד ולא התרת הנדרים שבעבר.

לכן הדבר הנכון ביותר לאשה נשואה שבעלה יתיר עבורה בערב ראש השנה, ויאמר לג' המתירים שהוא שליח עבור אשתו. ורק הבעל יכול להיות שליח לאשתו ולא אדם אחר (יו"ד רל"ד נו. רכ"ט). והמתירים יאמרו: 'הכל מותרים לכם' בלשון רבים. אולם אשה לא נשואה תבקש מג' גברים, אחיה או בניה לעשות לה התרת נדרים. ורק אם זה קשה לה תסמוך על אמירת 'כל נדרי', ובלבד שתבין מה היא אומרת, תשמיע לאוזנה ותסמוך על מה שהקהל מתיר את נדריה.